

Potreby trhu práce, trendy v zamestnávaní a perspektívy do budúcnosti pre vybrané odvetvia v Rakúsku a na Slovensku

V rámci projektu EdTRANS – Transition from School to Work.

Projekt je podporovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) v rámci programu „Európska územná spolupráca (EÚS) Rakúsko – Slovensko 2007–2013“.

OBSAH

1. ÚVOD	2
2. POTREBY TRHU PRÁCE NA OBOCH STRANÁCH HRANÍC RAKÚSKO-SLOVENSKEJ HRANICE	4
2.1 Výsledky rozhovorov s expertmi	16
3. UZNÁVANIE ODBORNÝCH KVALIFIKÁCIÍ NA OBOCH STRANÁCH HRANÍC V RAKÚSKU A NA SLOVENSKU	18
3.1 Uznávanie formálneho ukončeného vzdelania	19
3.2 Uznávanie odborných kvalifikácií	20
3.3 Výsledky rozhovorov s expertmi	22
4. AKTUÁLNE A BUDÚCE PROFILY ABSOLVENTOV (S OHĽADOM NA KVALIFIKÁCIE A ODVETVIA, KTORÉ SÚ RELEVANTNÉ PRE PROJEKT) PRE REGIONÁLNY TRH PRÁCE AT-SK	23
4.1 Profily povolání podľa ISCO	23
4.2 Opatrenia a projekty	26
4.3 Výsledky rozhovorov s expertmi	29
5. SÚHRN, PRI KTOROM SA POROVNÁVAJÚ KRAJINY	32
6. ODPORÚČANÉ OPATRENIA	35
7. PRÍLOHA	36

Zoznam tabuliek:

Tabuľka 1: Nezamestnaní a voľné miesta, ročné priemerné hodnoty 2013	6
Tabuľka 2: zdroj: Komora robotníkov a zamestnancov (AK) Viedeň, osobitné vyhodnotenie prieskumu konjunktúry Statistik Austria, podľa odborných zväzov, vlastné znázornenie	6
Tabuľka 3: Voľné miesta podľa barometra kvalifikácií AMS: RAKÚSKO (zmena od roku 2012 do roku 2013)	8
Tabuľka 4: Voľné miesta podľa barometra kvalifikácií AMS: VIEDEŇ (zmena od roku 2012 do roku 2013)	8
Tabuľka 5: Uchádzači a voľné miesta, zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Bratislava	14
Tabuľka 6: Absolventi a nezamestnaní, IX. 2013	15

1. Úvod

Táto brožúra bola vypracovaná v rámci projektu „EdTRANS – Transition from School to Work AT-SK“, ktorého cieľom je vypracovanie spoločných stratégií na to, aby sa zabezpečila konkurencieschopnosť regiónu prostredníctvom vzdelávania a inovácií, keďže požiadavky v profesijnom živote sa zmenili v dôsledku globalizácie a ekonomických zmien.

Hospodárstvo si vyžaduje odborných pracovníkov s dobrým vzdelaním a nekvalifikované pracovné sily nemajú na trhu takmer žiadnu šancu v časoch ekonomickej krízy.

Partneri projektu, zúčastnené školy a odvetvia, ktoré sú relevantné pre projekt

„Stadtschulrat für Wien – Europa Büro“ (Mestská školská rada Viedeň – Európska kancelária) na rakúskej strane a „Bratislavský samosprávny kraj“ na slovenskej strane sú partnermi projektu EdTrans.

Odvetvia, ktoré sú relevantné pre projekt, a ktoré sa budú v rámci tejto práce analyzovať, sa vzťahujú na partnerské školy, ktoré sa zúčastnia na projekte a dotýkajú sa oblastí „elektrotechnika/mechatronika“, „elektronika/oznamovacia elektronika (IT)“, „záhradníctvo/kvetinárstvo“ a „vinárstvo a ovocinárstvo“.

Na projekte sa zúčastnia nasledujúce školy:

Rakúsko:

Vo Viedni:

- Odborná škola pre elektrotechniku a mechatroniku, 3,5-ročná
- Odborná škola pre strojársku, výrobnú techniku a elektroniku, 3,5-ročná
- Odborná škola pre záhradníctvo a kvetinárstvo, 3,5-ročná

V Klosterneuburgu (Dolné Rakúsko):

- Vyššia spolková odborná škola pre vinárstvo a ovocinárstvo, 3-resp. 5-ročná

Slovensko:

V Bratislave:

- Stredná priemyselná škola elektrotechnická, Adlera, 4-ročná
- Stredná odborná škola informačných technológií, Hlinícka, 4-ročná
- Stredná priemyselná škola elektrotechnická, Zochova, 4-ročná

V Malinove:

- Stredná odborná škola záhradnícka Gustáva Čejku, 3- alebo 4-ročná

V Modre:

- Stredná odborná škola vinársko-ovocinárska, 4-ročná

Táto publikácia sa venuje aj prechodu z vybraných typov odborných škôl do profesijného života.

Brožúra informuje o potrebách trhu práce v uvedených odvetviach na oboch stranách hranice, o trendoch v zamestnávaní a úrovni kvalifikácie ako aj o profiloch absolventov v oblastiach, ktoré sú relevantné pre projekt. Ďalej sa objasnia podmienky cezhraničného uznávania kvalifikácií a ukončeného vzdelania.

Publikáciu zakončuje súhrn, ktorý porovnáva jednotlivé krajiny spolu s odporúčanými opatreniami.

Z metodického hľadiska bolo v ústredí spracovanie odbornej literatúry a štúdií resp. štatistiky trhu práce a vzdelávania ohľadom typov škôl a odvetví, ktoré sú relevantné pre projekt a realizácia a analýza rozhovorov s expertmi.

2. Potreby trhu práce na oboch stranách hraníc rakúsko-slovenskej hranice

Táto kapitola sa venuje spracovaniu odbornej literatúry, štúdií, hospodárskych prognóz a štatistík trhu práce ohľadom kvalifikácií a odvetví, ktoré sú relevantné pre projekt. Ukazovatele ako miera zamestnanosti, miera nezamestnanosti a voľné miesta tu majú osobitný význam pre informácie o potrebách trhu práce. Súhrn výsledkov rozhovorov s expertmi k tomuto tematickému komplexu sa nachádza na konci kapitoly.

2.1 Trendy zamestnávania pre odvetvia, ktoré sú relevantné pre projekt

Ohľadom cezhraničného trhu práce patria k piatim najžiadanejším povolaniam (na základe absolútneho počtu voľných miest) na portáli EURES:

- opatrovanie a príbuzné povolania
- odborní pracovníci vo finančníctve a predaji
- služby v domácnostiach a reštauráciách
- obchodníci v maloobchode
- elektromechanici, mechanici a montéri v elektronike.

Dobré vyhliadky majú okrem iného aj mechanici a montéri v strojárstve a technické odborné sily. V Rakúsku sa táto skupina povolaní zaradila dokonca k piatim najžiadanejším.¹

Povolania ako vývojári softvérov (1 680 000 zamestnaných), informační a telekomunikační technici (918 000 zamestnaných), poľnohospodárski pracovníci (1 103 000 zamestnaných) patria v 26 európskych krajinách k povolaniam s najväčším nárastom zamestnanosti.

Hlavná skupina ISCO „technici a príbuzné povolania“ zaznamenala v 2. štvrtroku 2013 o takmer 6% menej konkurzov na pracovné miesta v porovnaní s predchádzajúcim rokom, pri skupine „odborní pracovníci v poľnohospodárstve a rybolove“ bol zaznamenaný nárast o takmer 4%.

¹ European Commission: European Job Mobility Bulletin. Issue Number 12, 2014

RAKÚSKO

Ohľadom údajov o situácii na trhu práce v určitých povolaniach sú k dispozícii v Rakúsku Spolkové ministerstvo práce, sociálnych vecí a ochrany spotrebiteľa (BMASK), Komora pracovníkov (AK) a Služby zamestnanosti (AMS).

Údaje – BALIweb (BMASK)

BALI je elektronická databáza, ktorá poskytuje údaje z verejnej správy, ktoré sú špecifické pre trh práce. Tabuľka 3 ukazuje, koľko voľných miest bolo v priemere k dispozícii v roku 2013 s ohľadom na dané povolania, ktoré sú relevantné pre projekt. Väčšina voľných miest bola pre elektrikárov (1965), na druhom mieste boli technici pre spracovanie údajov a ostatní technici s 1778 voľnými miestami a treťou oblasťou, v ktorej bolo najviac voľných miest (1376), boli technici pre strojárstvo, elektroniku. Aj počet voľných miest pre mechanikov a príbuzné povolania vrátane klenotníkov je ešte štvormiestny (1045), pre rastlinnú výrobu, chov zvierat a záhradníctvo je 689 voľných miest, pre výrobcov potravín a pochutín 377 a pre poľnohospodárskych technikov a úradníkov zodpovedných za dotácie 12.

Údaje o počte voľných miest sami nepostačujú na to, aby sme mohli poskytnúť informácie o situácii na trhu práce pre určité povolania.

Existencia 2000 voľných miest môže na prvý pohľad vyvolávať dojem, že je tu veľká potreba pracovníkov, avšak nevieme, koľko nezamestnaných (takisto tab. 1) pripadá na jedno vypísané voľné miesto.

Ak sa teraz posúdi tento pomer voľných miest a nezamestnaných pre povolania, ktoré sú relevantné pre projekt, treba rýchlo skonštatovať, že vo všetkých oblastiach je viac nezamestnaných ako voľných miest. Osobitne napätá je situácia pre uchádzačov z rastlinnej výroby, chovu zvierat a záhradníctva (vrátane poľnohospodárskych technikov a úradníkov zodpovedných za dotácie), na jedno voľné miesto tu pripadá približne 7 uchádzačov. Podstatne lepšie to vyzerá pre technikov v strojárstve a elektronike, tu pripadá iba 1,4 nezamestnaných na jedno voľné miesto.

Pri ostatných povolaniach pripadá 2,5 až 5,8 nezamestnaných na jedno voľné miesto.

V roku 2012 bolo hľadanie miesta vo všeobecnosti pre technikov v strojárstve a elektronike najjednoduchšie, lebo na jedno voľné miesto pripadalo iba 1,1 uchádzača. Pre uchádzačov z rastlinnej výroby, chovu zvierat a záhradníctva (vrátane poľnohospodárskych technikov a úradníkov zodpovedných za dotácie) bola situácia v roku 2012 ešte o niečo lepšia ako v nasledujúcom roku, s 5,9 uchádzačmi na jedno voľné miesto bola však táto skupina povolaní na vrchole. Podobne to bolo v roku 2012 aj v oblasti výroby potravín a pochutín, kde sa uchádzalo 5,6 osôb o jedno voľné miesto. Pre zvyšné povolania predstavoval ukazovateľ 2,1 až 2,8.

Povolania	Nezamestnaní	Zmena oproti predchádzajúcemu roku	Voľné miesta	Zmena oproti predchádzajúcemu roku
Poľnohosp.technici, úradníci zodp.za dotácie	102	+6,3%	12	+20%
Rastlinná výroba, chov zvierat, povolania v záhradníctve	4988	+9,5%	689	-10,9%
Výrobcovia potravín a pochutín	2217	+6,7%	377	+1,3%
Technici v strojárstve, elektronike	1958	+16,5%	1376	-11,1%
Mechanici a príbuzné povolania, klenotníci	3231	+11,5%	1045	+1%
Elektrikári	5154	+13,1%	1965	-10,5%
Technici pre spracovanie údajov a ostatní technici	4490	+13,8%	1778	-2,3%

Tabuľka 1: Nezamestnaní a voľné miesta, ročné priemerné hodnoty 2013, zdroj: BALIweb, vlastné znázornenie.

Údaje – Komora robotníkov a zamestnancov

Zo štúdie, ktorú realizovala Komora robotníkov a zamestnancov pod názvom „Hospodárska situácia v elektrotechnickom a elektronickom priemysle (2014)“ vyplýva, že v roku 2012 pracovalo 46.941 osôb v elektrotechnickom a elektronickom priemysle (porovnaj tab. 2). Počet zamestnaných ostal v rokoch 2010 až 2012 relatívne stabilný. Aj počet učňov sa zmenil len nepatrne.

	2010	2011	2012
Robotníci	18.640	19.428	19.299
Zmena oproti predchádzajúcemu roku		4,2%	-0,7%
Zamestnanci	26.779	26.069	26.160
Zmena oproti predchádzajúcemu roku		-2,7%	0,4%
Učni	1.484	1.477	1.483
Zmena oproti predchádzajúcemu roku		-0,4%	0,4%
Zamestnaní v elektrotechnickom a elektronickom priemysle (vlastný personál, závislá činnosť)	46.903	46.974	46.941
Zmena oproti predchádzajúcemu obdobiu		0,2%	-0,1%

Tabuľka 2: Zamestnaní v elektrotechnickom a elektronickom priemysle. Zdroj: Komora robotníkov a zamestnancov (AK) Viedeň, osobitné vyhodnotenie prieskumu konjunktúry Statistik Austria, podľa odborných zväzov, vlastné znázornenie.

2.2 Status quo a prognózy

Údaje z barometra kvalifikácií (AMS – Služby zamestnanosti)²

Barometer kvalifikácií AMS je prvý rozsiahly celoplošný rakúsky elektronický informačný systém s kvalifikačnými trendmi. Je určený pre zamestnancov AMS, novinárov a osoby zodpovedné v politike a hospodárstve, ale aj pre ľudí, ktorí stoja pred rozhodnutím ohľadom profesijnej budúcnosti. Svojím množstvom údajov, aktuálnosťou, funkciou prognóz a v neposlednom rade svojím prehľadným zobrazením je nevyhnutným nástrojom pre všetkých, ktorí sa zaujímajú o vývoj trhu práce a potreby kvalifikácií. Najprv sa budeme venovať informáciám o „voľných miestach“ v povolaniach, ktoré sú relevantné pre projekt, ktoré vychádzajú na jednej strane z analýz inzerátov na voľné miesta v rokoch 2013 a 2012 (AMS/GfK Austria) a na druhej strane z počtu voľných miest za toto obdobie, ktorý bol nahlásený na AMS (štatistika AMS). Najprv spomenieme údaje z celého Rakúska, potom údaje, ktoré sú špecifické pre Viedeň (porovnaj tabuľky 3 a 4).

Ohľadom oblasti elektrotechnika, elektronika a telekomunikácie treba poznamenať, že pri inzerátoch na voľné miesta ako aj počte nahlásených voľných miest je klesajúci trend, ktorý je však pri inzerátoch v Rakúsku i vo Viedni výraznejší.

V oblasti informačných technológií sú trendy v celom Rakúsku na jednej strane a vo Viedni na druhej strane mierne odlišné: vo Viedni je nárast inzerátov obrovský, nárast hlásených voľných miest je značný, zatiaľ čo celoplošne v Rakúsku treba zaznamenať mierny pokles.

V oblasti poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva nie sú takmer žiadne zmeny pri hlásených voľných miestach (v Rakúsku i vo Viedni), pri inzerátoch na voľné miesta treba zaznamenať v celom Rakúsku dramatický pokles o takmer 50%, naproti tomu vo Viedni zasa nárast o cca 30%.

²<http://bis.ams.or.at/qualibarometer/berufsbereiche.php>

Povolanie	Inzeráty na voľné miesta		Zmena v %	Voľné miesta nahlásené na Službách zamestnanosti (AMS)		Zmena v %
	2012	2013		2012	2013	
Elektro-technika, elektronika a telekomunikácie	13.245	9.177	-30,7	23.489	22.169	-5,6
Informačné-technológie	4.067	4.040	-0,7	6.573	7.056	-7,3
Poľnohospodárstvo, záhradníctvo a lesníctvo	2.574	1.292	-49,8	8.027	7.886	-1,8

Tabuľka 3: Voľné miesta podľa barometra kvalifikácií AMS: RAKÚSKO (zmena od roku 2012 do roku 2013)

Povolanie	Inzeráty na voľné miesta		Zmena v %	Voľné miesta nahlásené na Službách zamestnanosti (AMS)		Zmena v %
	2012	2013		2012	2013	
Elektro-technika, elektronika a telekomunikácie	2.525	1.831	-27,5	3.745	3.324	-11,2
Informačné-technológie	1.194	1.784	49,4	1.914	2.213	15,6
Poľnohospodárstvo, záhradníctvo a lesníctvo	213	278	30,5	1.271	1.292	1,7

Tabuľka 4: Voľné miesta podľa barometra kvalifikácií AMS: VIEDEN (zmena od roku 2012 do roku 2013)

Trendy na trhu práce a žiadané kvalifikácie v Rakúsku pre určité povolania:

V nasledujúcom odseku je uvedený prehľad povolaní v daných oblastiach s odvetviami, ktoré majú najlepšie vyhliadky ako aj najžiadanejšie kvalifikácie.

Oblasť elektrotechniky:

5 najžiadanejších povolaní v odvetví elektrotechniky, elektroniky a telekomunikácií, všetky s veľmi dobrou prognózou zamestnania:

- elektroinštalatéri technici
- inžinieri elektrotechniky
- technici automatizácie
- technici v oblasti merania a regulácie a
- servisní technici.

5 najžiadanejších kvalifikácií v odvetví elektrotechniky, elektroniky a telekomunikácií so stúpajúcou tendenciou ohľadom významu na trhu práce:

- obsluha strojov a zariadení
- znalosti v oblasti bezpečnosti údajov
- znalosti v oblasti energetickej techniky
- znalosti v oblasti techniky budov a
- orientácia na servis.

Na základe narastajúcich nákladov sa výroba elektronických tovarov presúva do zahraničia. Namiesto toho sa zameriavame na výskumné oblasti a oblasti služieb. Na to je potrebný „pool“ dobre zaškolených odborných pracovníkov, ktorý v ideálnom prípade pozostáva z absolventov vyšších technických škôl a akademikov.

Vyhliadky na získanie práce s vhodným vzdelaním v oblasti elektrotechniky sú dobré. Výnimkou je však oblasť „telekomunikácií a oznamovacej techniky“, v ktorej môže byť aj pre dobre zaškolených pracovníkov trochu ťažšie nájsť si prácu.

Popri základných odborných kvalifikáciách získavajú znalosti IT stále väčší význam. Spadá sem hlavne manipulácia s prevádzkovými systémami a sieťami, ale aj vývoj softvérov. V narastajúcej miere sa požaduje aj know-how v oblasti energetickej techniky a techniky budov a znalosti angličtiny na komunikáciu s partnermi a zákazníkmi.

Positívne vyhliadky na zamestnanie sú v oblasti „elektromechaniky a elektrotechnických strojov“, spomedzi nich hlavne pre inžinierov elektrotechniky a mechatronikov. Pre pomocných elektroinštalatérov sú však predpovede do roku 2016 obozretné a treba počítať s nízkym počtom voľných miest. Pri povolaní mechatronika sa v inzerátoch osobitne požadujú kvalifikácie ako sú znalosti v týchto oblastiach: technika pohonov, zbernicové systémy, C, databázy, hydraulická technika, strojárstvo, MatLab, meracia, riadiaca a regulačná technika, technika sietí, technika pneumatík, procesná riadiaca technika, ochota cestovať, Simulink a SPS.

U elektromechanikov sa v inzerátoch požadujú tieto kvalifikácie:

Znalosti v oblastiach: elektronika a elektrotechnika, technika budov, technika hydrauliky, meracia, riadiaca a regulačná technika, technika sietí, technika pneumatik, procesná riadiaca technika, ochota cestovať, SPS ako aj odstraňovanie porúch strojov a zariadení.

Inžinier elektrotechniky má podľa analýzy inzerátov spĺňať nasledujúce kvalifikácie:

Znalosti v oblastiach: systém AUTOCAD, zbernicové systémy, E-PLAN, elektrotechnické normy, vedúce kvality, vysokonapäťová technika, ekonomické základné znalosti, meracia, riadiaca a regulačná technika, projektový manažment, procesná riadiaca technika, manažment kvality, ochota cestovať, SAP a SPS.

Oblasť IT:

5 najžiadanejších povolání v oblasti informačných technológií, všetky s dobrou prognózou zamestnania:

- administrátor databáz
- technik IT
- poradca horúcej linky IT
- projektový manažér IT **a**
- programátor.

5 najžiadanejších kvalifikácií v oblasti informačných technológií s narastajúcou tendenciou ohľadom významu na trhu práce:

- analytické schopnosti
- znalosti o prevádzkovom systéme
- znalosti o produktoch a materiáloch, ktoré sú špecifické pre dané odvetvie
- znalosti o databáze **a**
- znalosti o tvorbe databáz a starostlivosti o ne.

Aj v tejto oblasti sú výhodou komunikačné schopnosti (jazykové znalosti resp. viacjazyčnosť) pre starostlivosť o zákazníkov. Uprednostňované sú osoby s vyšším ukončeným vzdelaním a viacerými kvalifikáciami, pričom sociálne kľúčové kvalifikácie vo všeobecnosti nadobúdajú stále viac na význame.

V odvetví IT platí, že sa treba neustále vzdelávať, aby mohol človek držať krok s rýchlym pokrokom. Osobitne dobré šance na trhu práce majú osoby s dodatočnými znalosťami v projektovom manažmente a marketingu. Dobré znalosti angličtiny ako aj mobilita sa považujú takisto za kvalifikácie, ktoré zvyšujú šance.

Na rozdiel od celkového hospodárstva sa pre oblasti „informačných technológií“ (IT) do roku 2016 predpovedá nárast konjunktúry a zamestnanosti. V oblastiach „analýza a organizácia“, „softvérová technika a programovanie“, „databázy“, „technika IT a sietí“ ako aj „podpora, poradenstvo a školenie“ sa očakáva narastajúci dopyt po personáli. Iba v oblasti „odbytu IT“ bude predbežne stagnovať dopyt po pracovných silách. „Internetová ekonómia“ zažila v roku 2001, ako je napísané v informačnej brožúre BMBF (Spolkové ministerstvo školstva a výskumu) (predtým

BMUKK – Spolkové ministerstvo školstva, umenia a kultúry) – prepad, potom sa oblasť pomaly zotavovala od roku 2004. Od roku 2010 je opäť vyšší dopyt po odborných pracovníkoch IT. Pre školstvo je dôležité identifikovať dlhodobé trendy a nestáť sa obeťou konjunktúry určitých oblastí IT.³

Oblasť poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva:

5 najžiadanejších povolání v oblasti poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva:

- robotník v lesníctve
- lesník
- úprava záhrad a zelených plôch (všetky tri s dobrou prognózou na zamestnanie)
- záhradník, poľnohospodársky poradca (obe s konštantnou predpoveďou na zamestnanie)

5 najžiadanejších kvalifikácií v oblasti poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva, všetky s narastajúcim významom na trhu práce:

- agrárno-ekonomické znalosti
- znalosti právnych základov, ktoré sú špecifické pre dané povolanie
- znalosti z oblasti starostlivosti o zákazníkov
- technické vedomosti a
- podnikateľské zmýšľanie.

Na rozdiel od údajov BALLweb predpovedá AMS pre oblasť poľnohospodárstva, lesníctva a záhradníctva pozitívne vyhliadky na zamestnanie. Aj v ovocinárstve, vinárstve a roľníctve je zamestnanie zabezpečené predovšetkým prostredníctvom vysokej kvality výrobkov inovatívnych dodatočných služieb.

Pre oblasť poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva, ktorá aktuálne vykazuje už relatívne nízky počet zamestnaných, nemožno ani v budúcnosti počítať s narastajúcim dopytom po personáli.

Najlepšie sú vyhliadky na pracovné miesto v lesníctve a odvetviach poľnohospodárstva, ktoré majú blízko k službám a v záhradníctve.

Oblasť poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva je konfrontovaná aj s problémom, že je stále menej „dedičov“, ktorí sú ochotní prevziať rodinný podnik. Podľa toho sa tu nutne musí zvýšiť podiel cudzích pracovníkov (aktuálne: 15%).

Zatiaľ čo v minulosti sa prevažne zamestnávali zaučení pomocní pracovníci v poľnohospodárstve, záhradníctve a lesníctve, za posledné roky treba skonštatovať silný trend v oblasti odbornej kvalifikácie, týka sa to aj rodinných príslušníkov, ktoré pôsobia v podniku. Čo sa týka organizačnej

³BMUKK (Spolkové min. školstva, umenia a kultúry): Odborné školy v Rakúsku. Informačná brožúra sekcie odborného vzdelávania (odborné školstvo, vzdelávanie dospelých a šport na školách). Viedeň. 2011.

hierarchie, pracujú absolventi vyšších odborných škôl a univerzít prevažne ako vedúci podniku a v administratívnej oblasti. Osobitne v poľnohospodárstve a v záhradníctve sa zamestnávajú mnohé pomocné pracovné sily z východnej Európy počas sezónnych prác.

V oblasti ovocinárstva, vinárstva a záhradníctva je snaha zabezpečiť zamestnanosť prostredníctvom dôrazu na kvalitu. Nepriamo tým chceme čeliť medzinárodnej konkurencii a podporiť spotrebu regionálnych potravín. Pre predpovedané obdobie do roku 2016 to znamená, že dopyt po personáli ostane konštantný.

Dopyt po poľnohospodárskych pracovníkoch je v celej Európe ovplyvnený sezónnym charakterom prác. Intenzívne náborové opatrenia sa robia hlavne na jar, keď je najviac práce.

Dopyt po pracovníkoch v záhradníctve nebol v roku 2013 zvlášť veľký, európsky portál EURES⁴ nezaznamenal mesačne viac ako 1500 vypísaných miest. Väčšina pracovných miest bola vypísaná v januári a februári, potom klesala potreba pracovníkov kontinuálne až po každoročný prepád v zime. Miesta, ktoré boli novo vytvorené v roku 2013, boli prevažne vo Švédsku, ale aj v Rakúsku, Dánsku, Maďarsku a Poľsku.

V rozhodný deň, 1. marca 2014, bolo v regióne 27 krajín EÚ a EFTA celkovo 7804 voľných miest v záhradníctve, väčšina z nich bola vo Fínsku (4031) a v Nemecku (2060). V Rakúsku bolo 302 voľných miest, na Slovensku iba jedno.⁵

⁴ EURES (skratka „EUropean Employment Services“) je sieť spolupráce, ktorá má podporovať mobilitu zamestnancov v EHP, pričom aj Švajčiarsko tu spolupracuje. Partnermi siete sú verejné pracovné správy, odbory a zväzy zamestnávateľov. Sieť koordinuje EK.

⁵ European Commission: European Job Mobility Bulletin. Issue Number 12.2014

SLOVENSKO

Na úvod treba podotknúť, že na Slovensku chýbajú systematické merania resp. analýzy ku kvalifikačným požiadavkám ako napr. v Rakúsku, kde ich vypracováva okrem iného barometer kvalifikácií AMS. Interné školské súťaže poskytovaných výkonov resp. súťaže presahujúce rámec jednej školy umožňujú porovnania, ale nedokážu nahradiť inštitucionálny, centrálny proces. Preto nie sú výsledky na tomto mieste v porovnaní s odsekom o situácii v Rakúsku také detailné.

Strojárstvo a stavebníctvo prekvitajú, ale aj v Slovenskej republike prevláda pri niektorých povolaniach nedostatok odborných pracovníkov, napr. v strojárstve, ktoré trpí poklesom počtu inžinierov. Uchádzači zo zahraničia tu majú veľmi dobré šance aj preto, že v strojárstve pôsobí veľa zahraničných firiem.

Veľmi žiadaní sú aj absolventi odborov informatika a elektrotechnika, inžinieri dopravy, oznamovacej a telekomunikačnej techniky a potravinovej technológie. Pre absolventov z oblasti poľnohospodárstva a lesníctva môže byť veľmi náročné nájsť si prácu.⁶

Miera nezamestnanosti predstavovala v roku 2011 pre 20-46-ročných s ISCED 3-4⁷ na Slovensku 12,9% a bola vyššia ako priemer v rámci 27 krajín EÚ, ktorý je 8,6%. Nadobudnutie kvalifikácií pre remeselnícke povolania je na Slovensku spojené s relatívne vysokou úrovňou všeobecného vzdelania. Často to spôsobuje ťažkosti pre žiakov s horším prospechom na základnej a strednej škole.

Slovensko vykazuje všeobecne vysokú úroveň vzdelania. 93% spomedzi 20-24-ročných má minimálne ukončené stredoškolské vzdelanie v porovnaní s 80% na úrovni 27 krajín EÚ.

Napriek tomu, že v 90-tych rokoch a v roku 2008 došlo k drobným zmenám v slovenskom školskom systéme, stále tento systém ešte vychádza z českého modelu.

Tabuľka 5 zobrazuje počet uchádzačov a voľných miest v regióne Bratislava (máj 2010 resp. máj 2013) pre určité povolania (ISCO).

Najvýraznejší je tu určite veľmi silný nárast nezamestnaných technikov IT a poskytovateľov služieb IT. Zatiaľ čo v roku 2010 bolo v tejto oblasti 47 osôb bez zamestnania, o tri roky neskôr to bol takmer dvojnásobok.

⁶Zdroj: www.arbeitsagentur.de, 18.6.2014

⁷Vzdelávacie systémy rôznych krajín majú rozdielnu štruktúru a preto sa často dajú ťažko porovnávať. ISCED, medzinárodné štandardné členenie vzdelávania, uľahčuje porovnávanie štatistických údajov alebo vzdelávacích procesov. Pri odborných školách sa rozlišujú nasledujúce úrovne:

ISCED 3	Stredné školy s maturitou
ISCED 3C	Stredné odborné školy bez maturity
ISCED 4	Pomaturitné kvalifikačné vzdelávanie
ISCED 5B	Pomaturitné špecializačné vzdelávanie

Nárast uchádzačov o zamestnanie zaznamenali aj povolania ako mechanik a technik v poľnohospodárstve, naproti tomu klesol počet nezamestnaných záhradníkov a elektronikov v období 2010-2013. Značne poklesol stav nezamestnaných elektrikárov, ktorý predstavoval v roku 2010 52 osôb a v roku 2013 už „iba“ 39 osôb.

Počet voľných miest bol v roku 2010 a aj v roku 2013 veľmi nízky. Výrazný je nárast o 7 voľných miest pre mechanikov. Pre technikov v poľnohospodárstve neboli vypísané miesta v roku 2010 a ani v roku 2013. Pre elektronikov neboli v roku 2010 k dispozícii žiadne voľné miesta, v roku 2013 to boli však 2 miesta. Počet voľných miest pre záhradníkov sa v sledovanom období znížil z 3 na 0. Aj počet voľných miest pre elektrikárov sa znížil.

Pre technikov IT a poskytovateľov služieb IT vznikli v období od 2010 do 2013 síce 4 pracovné miesta, vzhľadom na vysoký počet nezamestnaných v tejto oblasti však situácia na trhu práce v regióne Bratislava nie je veľmi pozitívna.

Povolanie	Uchádzači		Voľné miesta	
	Máj 2010	Máj 2013	Máj 2010	Máj 2013
(03-ISCO) Elektrikári	52	39	3	1
(03-ISCO) Elektronici	10	6	0	2
(03-ISCO) Technici IT, poskytovatelia služieb IT	47	94	0	4
(07-ISCO) Mechanici (elektr.)	41	52	2	9
(03-ISCO) Technici v poľnohospodárstve	2	3	0	0
(06-ISCO) Záhradníci	16	15	3	0

Tabuľka 5: Uchádzači a voľné miesta, zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Bratislava

Počet absolventov ako aj počet nezamestnaných absolventov škôl, ktoré sa podieľajú na projekte, sa nachádza v tabuľke 6⁸.

Škola	Absolventi	Z toho nezamestnaní
Stredná priemyselná škola elektrotechnická, Zochova	222	22
Stredná priemyselná škola elektrotechnická, Adlerova	174	20
Stredná odborná škola informačných technológií, Hliníčka	82	16
Stredná odborná škola vinársko-ovocinárska, Modra	67	14
Stredná odborná škola záhradnícka, Malinovo	69	5

Tabuľka 6: Absolventi a nezamestnaní, 2011 + 2012

Do budúcnosti sa očakáva rovnaká situácia v zamestnávaní v oblastiach „elektronika“ a „záhradníctvo“. ŠIOV - Štátny inštitút odborného vzdelávania (Bratislava) - v rámci švajčiarsko-slovenskej spolupráce - zrealizoval v decembri 2013 prieskum k odbornému vzdelávaniu pre trh práce. Na reprezentatívnom základe identifikovalo 1000 personalistov z podnikov na Slovensku predpoklady resp. požiadavky pre budúci trh s pracovnými miestami.

Nedostatok odborných pracovníkov v elektronike uviedlo pritom 3,7% dotazovaných podnikov, pre záhradníctvo predstavoval príslušný podiel 1,5%.

V oblasti elektroniky uviedlo 4,2% podnikov v tomto prieskume, že v budúcich 5-10 rokoch treba vytvoriť viac pracovných miest, pre záhradníctvo to uviedli iba 2%.

V nasledujúcom odseku sú znázornené výsledky analýz rozhovorov s expertmi, dopyt po absolventoch na trhu práce (v regióne) ako aj budúci vývoj potreby pracovníkov a šancí na trhu práce pre absolventov škôl, ktoré sú relevantné pre projekt.

⁸Pira, V., Herich, J.: Nezamestnanosť absolventov jednotlivých stredných škôl podľa krajov SR, ÚIPŠ, Bratislava, 2013

2.1 Výsledky rozhovorov s expertmi

Rakúsko:

Veľmi veľa podnikov preberá po ukončení vzdelania 100% svojich učňov do riadnej prevádzky.

Problémom voľného poskytovania služieb je, že komerční elektrikári nedokážu udržať ceny cezhraničných poskytovateľov. Často možno nájsť na staveniskách veľké množstvo subdodávateľov s rôznymi, často nekompatibilnými technickými štandardmi.

Komerční záhradníci majú veľmi dobré vyhliadky na prácu, pričom odborné schopnosti sú prirodzene základom. U kvetinárov nie je situácia dobrá, o.i. aj na základe nízkeho dopytu. Aj kolektívna zmluva a odmeňovanie sú v tejto oblasti problematické. Ako už bolo spomenuté, takmer neexistuje trh práce pre poľnohospodárskych záhradníkov. Aj u záhradníkov sa prejavuje voľné poskytovanie služieb: dochádza k dumpingu cien v porovnaní s domácimi firmami, výkon je však často nedostačujúci.

V oblasti vinárstva a ovocinárstva je dopyt po absolventoch veľmi vysoký, pričom väčšina absolventov ostáva danom podniku aj pracovať. Je viac miest ako absolventov, často možno nájsť pracovné miesto na celý život. V Rakúsku prekvitá vinohradníctvo, na Slovensku je ešte v tejto oblasti čo doháňať.

Slovensko:

V oblasti elektrotechniky resp. IT odchádzajú mnohí absolventi na univerzity (takmer tri štvrtiny) alebo pracujú v oblasti, v ktorej nadobudli vzdelanie. Podniky majú veľký záujem o absolventov (hlavne malé a stredné podniky), dopyt je veľký a je nedostatok pracovníkov, pričom práve v oblasti IT bol v minulosti nedostatok vo vzdelávaní.

Niektorí žiaci môžu počas štúdia vykonávať prax v podniku a potom ich tam aj zamestnajú, cieľom niektorých absolventov je zasa lukratívnejšia práca.

Praktické skúsenosti zohrávajú stále dôležitejšiu úlohu – je to okolnosť, ktorá hovorí aj v prospech zavedenia duálneho systému vzdelávania podľa rakúskeho vzoru. Očakávaná vlna odchodu do dôchodku vedie k tomu, že bude treba obsadiť mnoho miest. V zásade prevláda aj v zahraničí stabilne vysoký dopyt (dokonca s čiastočne narastajúcou tendenciou), hlavne v Rakúsku.

V oblasti ovocinárstva a vinárstva sa na základe pozitívneho demografického vývoja a zmeneného odborného vzdelávania očakáva v budúcnosti viac žiakov. Hlavne vinárstvo získa na význame, aktuálne nie je dopyt až taký veľký. Mnoho absolventov chce ísť do zahraničia, kde prevláda dopyt. Absolventov hľadajú napríklad do reštaurácií atď. (napr. ako someliérov). Trend univerzitného vzdelania však aj tu vedie k odlivu pracovníkov. Jedinú špecializovanú školu na Slovensku nenavštevuje už takmer 20 rokov žiaden žiak z východného Slovenska napriek tomu, že tento región má vinársku tradíciu. Preto sú tu potrební absolventi.

Spolupráca existuje hlavne s maďarskými vinármi. Celkovo by mohlo byť k dispozícii skôr menej absolventov pre narastajúci trh práce v tomto odvetví. Keď to priamo porovnáme, tak slovenské vinárske podniky by v dôsledku kvality vzdelávania prijali skôr rakúskych absolventov, pokiaľ by títo absolventi vôbec mali záujem o takúto prácu na základe rozdielov v mzdách.

Zvyšujúca sa životná úroveň vedie k narastajúcemu dopytu po službách, teda aj v záhradníctve: profesionálni záhradníci sú jednou z najžiadanejších skupín povolání na Slovensku. Aj v menších mestách pribúdajú záhradnícke centrá, ktoré majú okolo 5000 zamestnancov. Potreba sa nedá vôbec pokryť, hlavne u kvetinárov.

Elektrotechnický priemysel silne narastá (30%) a prispieva k nárastu hospodárstva, krátkodobo i dlhodobo bude existovať dopyt.

Nové projekty budú motivovať absolventov z oblasti elektrotechniky a osobitne IT: hlavne CNA (Cisco Network Academy) resp. tréningový program CISCO. Pri tomto programe sa poskytuje certifikácia po 4 semestroch (sieťová technika), potom sa záujemca môže ďalej vzdelávať na pozíciu „Cisco Certified Network Professional“ (CCNP).

Spolupráca s cca 80-100 podnikmi v regióne funguje dobre, takže v prvých 3 rokoch vzdelávania možno nadobudnúť odborné skúsenosti (10 dní za rok) (vo 4.roku je zameranie už na samotnú skúšku).

Pomocou nových kritérií pre prijatie sa zlepšil štandard kvality a absolventi budú lepšie pripravení na trh práce.

3. Uznávanie odborných kvalifikácií na oboch stranách hraníc v Rakúsku a na Slovensku

Predstavitelia hospodárstva pravidelne uvádzajú, že prevláda nedostatok odborných pracovníkov. Odpoveďou politiky na to je napríklad zavedenie červeno-bielo-červenej karty: Prostredníctvom Pozmeňovacieho zákona o právach cudzincov 2011 sa týmto titulom pobytu vytvoril systém kvalifikovanej imigrácie, ktorá prebieha na základe jasných a transparentných kritérií a bez stanovenia kvót.⁹). Okrem toho sa vynakladá úsilie na lepšie využívanie kvalifikácie pracovníkov hlavne zo zahraničia tým, že sa budú okrem iného uznávať zahraničné kvalifikácie a validovať informálne kompetencie.

Výrobné reťazce, ktoré často pôsobia medzinárodne, vedú k vyššej mobilite pracovníkov, „(...)keďže títo pracovníci cestujú tam, kde sa dajú využiť ich kompetencie najúčinnnejšie. Ich mobilita potom umožňuje efektívnejšie využívanie rôznych schopností a znalostí, ak sú skutočné znalosti a kompetencie pracovníkov prehľadné“.¹⁰Bude preto stále dôležitejšie, aby sa kompetencie a kvalifikácie, resp. rôzne vzdelávacie systémy, stali všeobecne prehľadnejšími. Pritom sa dá pozorovať odklon od učebných obsahov smerom k výsledkom učenia. Tomuto novému vývoju zodpovedá Európsky kvalifikačný rámec, ktorému sa budeme ďalej v texte viac venovať. Zárobkovo činné osoby, ktoré majú občianstvo jednej z 15 krajín EÚ, majú najlepšiu kvalifikáciu, štátni príslušníci 10 krajín EÚ (krajiny východnej Európy, o ktoré bola rozšírená EÚ), majú nižšiu kvalifikáciu ako rakúske zárobkovo činné osoby, štruktúra kvalifikácie migrantov sa ale v priebehu času zlepšila. Napriek tomu však veľká časť migrantov nenachádza uplatnenie podľa svojej skutočnej kvalifikácie. Dochádza k tzv. „brain waste“. Dôvodmi sú podľa autorky Biffl ťažkosti pri uznávaní ukončeného vzdelania, ktoré bolo nadobudnuté v zahraničí, ťažkosti pri predkladaní relevantných dokumentov ako napríklad vysvedčení (hlavne v prípade utečencov), nedostatočné jazykové znalosti a diskriminácia. Implementáciou Európskeho kvalifikačného rámca sa však očakáva zlepšenie. Osobitne v oblasti informatiky sa často zamestnávajú osoby nad úroveň ich skutočnej kvalifikácie, pre autorku Biffl je to dôkaz, že v tejto oblasti zohrávajú dôležitejšiu úlohu skutočné schopnosti, ktoré sa často získavajú informálnou cestou, ako formálne vzdelanie.

Postup, pri ktorom sa zviditeľnia a zhodnotia poznatky a schopnosti jednotlivca, sa nazýva „validácia kompetencií“.

⁹ „Červeno-bielo-červená karta“ sa udeľuje osobitne vysoko kvalifikovaným, odborným pracovníkom v nedostatkových povolaniach, ostatným (závislým) kľúčovým pracovníkom, absolventom štúdia, samostatne zárobkovo činným kľúčovým pracovníkom ako aj osobám, ktoré majú „trvalý pobyt“ (titul pobytu) v inom členskom štáte EÚ.

¹⁰ Biffl, Gudrun, Pfeffer, Thomas, Skrivaneck, Isabella: Uznávanie zahraničných kvalifikácií a informálnych kompetencií v Rakúsku. Štúdia z poverenia Spolkového ministerstva vnútra. Rad písomností Migrácia a globalizácia, Krems (Vydanie Donau-Universität Krems), 2012

Treba však upozorniť na to, že v Rakúsku v súčasnosti ešte neexistuje koncept na validáciu kompetencií, ktoré neboli nadobudnuté v rámci vzdelávacích systémov.

V Kodanskom procese sa v roku 2002 zhodli príslušní ministri z 31 európskych krajín spoločne s Európskou komisiou na implementácii Kodanského vyhlásenia, ktorého cieľom je prostredníctvom intenzívnejšej spolupráce atrahovať odborné vzdelávanie okrem iného silnejším nadväzovaním na trh práce a prístupom na vysoké školy.

V roku 2004 boli odsúhlasené spoločné európske princípy. V rámci toho boli vypracované jednotné definície pojmov na lepšie porozumenie a v roku 2009 vydali CEDEFOP a Európska komisia napokon „Európske princípy validácie formálneho a informálneho učenia“.

3.1 Uznávanie formálneho ukončeného vzdelania

Čo sa týka formálneho ukončeného vzdelania, existujú rôzne formy uznávania zahraničných vysvedčení v Rakúsku.

- **Nostrifikácia:**

V tomto prípade treba podať žiadosť na Spolkovom ministerstve školstva a výskumu (BMBF), ktoré overí, či možno dané predložené vysvedčenia považovať za rovnoprávne s rakúskymi vysvedčeniami, okrem toho objasní BMBF, či nie je prípustná iná forma uznania.

- **Automatické uznanie maturitných vysvedčení na základe dohovoru**

So 48 krajinami má Rakúsko uzatvorený dohovor, že maturitné vysvedčenia sa obsahovo neskúmajú, či sú rovnoprávne, ale sa automaticky uznávajú. K týmto 48 krajinám patria členské štáty EÚ a niektoré ďalšie krajiny, ktoré nepatria do EÚ, ako európske následnícke štáty Sovietskeho zväzu, ale aj krajiny mimo Európy (Austrália, Nový Zéland, Izrael). Je to relevantné hlavne pre tento projekt, ktorého cieľom je okrem iného popis podmienok cezhraničného uznávania ukončeného vzdelania v Rakúsku a na Slovensku. Príslušným pracoviskom je Spolkové ministerstvo hospodárstva, výskumu a vedy (BMWFW).

- **Potvrdzovanie zahraničných vysvedčení:**

Upravuje to takisto Spolkové ministerstvo školstva a výskumu (BMBF), predpokladom je preklad a oficiálne overenie zahraničných vysvedčení. Pre potvrdzovanie zahraničných vysvedčení, ktoré nie sú súčasťou dohovoru, je príslušné Spolkové ministerstvo školstva a výskumu (BMBF).

3.2 Uznávanie odborných kvalifikácií

7. septembra 2005 vstúpila do platnosti Smernica 2005/36/ES Európskeho parlamentu a Rady o uznávaní odborných kvalifikácií pre občanov EÚ, EHP a Švajčiarska. Táto smernica hovorí o tom, že „každý príslušník Európskej únie, ktorý je podľa zákona usadený v členskom štáte, môže pod profesijným označením svojho členského štátu pôvodu dočasne a príležitostne poskytovať služby v inom členskom štáte bez toho, aby musel požiadať o uznanie svojich kvalifikácií. Poskytovateľ služieb však musí preukázať dvojročné praktické skúsenosti, ak nie je príslušné povolanie v tomto štáte (pozn. v štáte pôvodu) regulované.“¹¹ Povolania, ktoré sú relevantné pre projekt, sú síce v Rakúsku regulované, dodatočná úprava tu však predpokladá automatické uznávanie kvalifikácií nadobudnutých v zahraničí vo forme praktických skúseností.

Čo sa týka neformálnych kvalifikácií, existuje v Rakúsku niekoľko procesov na uznávanie týchto kvalifikácií, neexistuje však celkový koncept. Uznávanie je skôr individuálne v jednotlivých vzdelávacích inštitúciách a nie je systematické. Ale aj tento problém sa má v budúcnosti vyriešiť. Nádej na systematický proces v tejto oblasti poskytuje akčná línia 10, ktorej cieľom je lepšia porovnateľnosť kvalifikácií získaných iným ako formálnym spôsobom.

Do roku 2015 sa však má v rámci stratégie LLL 2020 implementovať celková stratégia na uznávanie neformálneho a informálneho učenia.

Podieľajú sa na tom nasledujúce ministerstvá: Spolkové ministerstvo školstva a výskumu (BMBF), Spolkové ministerstvo hospodárstva, výskumu a vedy (BMWFW), Spolkové ministerstvo rodiny a mládeže (BMFJ) a Spolkové ministerstvo práce, sociálnych vecí a ochrany spotrebiteľa (BMAK), okrem toho spolkové krajiny a sociálni partneri.¹²

Napriek tomu, že z čisto právneho hľadiska je cezhraničné poskytovanie služieb, ktoré sú relevantné pre projekt, upravené v Smernici 2005/36/ES, môže jedinečnosť rakúskeho vzdelávacieho systému napriek tomu viesť k nedostatočnej transparentnosti ohľadom zaradenia kvalifikácií v praxi.¹³

Smernica 2005/36/ES o uznávaní odborných kvalifikácií samozrejme platí aj pre členský štát EÚ Slovensko a rieši zjednotenie, zefektívnenie a zvýšenú transparentnosť predpisov pre uznávanie odborných kvalifikácií.

¹¹europa.eu

¹²Biffl, Gurdun, Pfeffer, Thomas, Skrivaneck, Isabella: Uznávanie zahraničných kvalifikácií a informálnych kompetencií v Rakúsku. Štúdia z poverenia Spolkového ministerstva vnútra. Rad písomností Migrácia a globalizácia, Krems (Vydanie Donau-Universität Krems), 2012

¹³Ibw: Postsekundárne/terciárne odborné vzdelávanie v Rakúsku. Správa z jednotlivých krajín k správe OECD „Skills beyond school“. 2012

Smernica umožňuje absolventom vyšších odborných škôl a kolégií prístup k regulovanému povolaniu v inom členskom štáte, v ktorom je naplánované terciárne vzdelávanie v trvaní do 4 rokov, avšak bez zrovnoprávnenia akademických hodností. Vysvedčenie z vyššej odbornej školy sa považuje za doklad o odbornej kvalifikácii.

Rakúska maturita sa uznáva aj na Slovensku ako oprávnenie na prístup na vysokú školu. Pri ukončenom univerzitnom vzdelaní môžu dané slovenské univerzity sami rozhodnúť, či predložený diplom zodpovedá ich nárokom. Presnejšie informácie o uznávaní akademického ukončeného vzdelania ponúka Európska komisia v rámci siete NARIC (National Academic Recognition Centres). Prechodom na ECTS a systém bakalára a magistra sa slovenský vysokoškolský systém relatívne podobá rakúskym podmienkam štúdia.

S ohľadom na odborné kvalifikácie však existujú, minimálne pre tzv. regulované povolania, vnútroeurópske úpravy pre uznávanie, ktoré majú zvýšiť mobilitu zamestnancov. Zamestnanci, ktorí vykonávajú povolanie remeselníka, obchodníci alebo poľnohospodári, by s príslušnými praktickými skúsenosťami podľa platných smerníc nemali mať ťažkosti pri uznávaní.

Aj lekári, ošetrovatelia, pôrodné asistentky, veterinári, lekárnici a architekti by mali na Slovensku vykonávať svoju prax bez problémov. Advokáti, inžinieri, dizajnéri, urbanisti, audítori, fyzioterapeuti ako aj iné zdravotnícke povolania, musia naproti tomu presne overiť, či sa ich nadobudnuté kvalifikácie zhodujú s kvalifikáciami, ktoré sú požadované na Slovensku. Ak to tak nie je, možno kvalifikáciu preukázať napríklad v rámci kvalifikačnej skúšky alebo si ju doplniť v rámci adaptačného vzdelávania.

Dodatočne k uvedeným skupinám povolaní existujú aj také, kde prístup na zahraničný trh práce nie je jednotne upravený, a ktorých uznanie závisí od odhadu potenciálneho zamestnávateľa.

Slovenskí i rakúski experti, ktorých sme v priebehu tejto štúdie kvalitatívne dotazovali, sa zhodli na tom, že uznávanie ukončeného vzdelania nepredstavuje problém. Krátky prehľad výsledkov rozhovorov podľa skúmaného regiónu sa nachádza v nasledujúcom odseku.

3.3 Výsledky rozhovorov s expertmi

Rakúsko

Dôležitú rolu pri uznávaní vzdelávania preberajú hospodárske komory a samotné podniky. V zásade však uznávanie rakúskeho vzdelania nepredstavuje v zahraničí problém – avšak rakúski pracovníci ani nemajú záujem o prácu v nových členských štátoch EÚ v dôsledku veľkých rozdielov v mzdách. Vo vinárstve sa však vzdelanie uznáva v celej Európe.

Slovensko

Experti jednotne predpokladajú, že ukončené vzdelanie sa uznáva medzinárodne resp. v rámci EÚ (vzájomne), a že v tomto smere nenastanú problémy.

Ukazuje sa to aj v praxi v ovocinárstve a vinárstve, keďže hlavne vinárske podniky z Rakúska majú dopyt po dočasných/sezónnych pracovníkoch (absolventi, ale aj žiaci), ktorých aj zamestnávajú. Naopak sa ale aj potvrdzuje, že na základe rozdielov v mzdách neodchádzajú rakúski absolventi na Slovensko za prácou.

4. Aktuálne a budúce profily absolventov (s ohľadom na kvalifikácie a odvetvia, ktoré sú relevantné pre projekt) pre regionálny trh práce AT-SK

V nasledujúcom odseku sa snažíme popísať na základe rozhovorov s expertmi a niektorých opatrení ako napr. EKR alebo ECVET aktuálne a budúce profily absolventov. Relatívne presné definície povolání podľa ISCO, ktoré sú relevantné pre projekt, možno považovať za východisko.

4.1 Profily povolání podľa ISCO

ISCO je skratka „International Standard Classification of Occupations“ a predstavuje systém klasifikácie povolání. Tento systém, ktorý má zabezpečiť hlavne porovnateľnosť systémov povolání rôznych krajín, vypracovala International Labour Organisation (ILO), čiastková organizácia OSN už v 50-tych rokoch. O dve desaťročia neskôr ILO zaviedla aj „International Standard Classification of Education“ (ISCED) na klasifikáciu vzdelávacích systémov. Obe klasifikácie slúžia predovšetkým na štatistické účely a osvedčili sa v neposlednej rade nielen kvôli svojej dlhej existencii. Podľa nich pracujú mnohé inštitúcie, ako napr. Statistik Austria. Na tomto mieste však treba aj poznamenať, že ISCO a ISCED sú klasifikačné systémy, ktoré sa riadia podľa vstupov. V aktuálnej debate sa neustále spomína, že dochádza k odklonu od učebných obsahov k výsledkom učenia, v dôsledku čoho sa má dosiahnuť lepšie zaradenie a vyššia transparentnosť pri porovnávaní kvalifikácií.

Systém ISCO rozlišuje 4 hierarchické úrovne 10 hlavných skupín povolání, ktoré sa ďalej členia na 42 skupín povolání, 128 podskupín povolání a 436 druhov povolání.

Hlavné skupiny povolání sú¹⁴:

- 0 Príslušníci ozbrojených síl
- 1 Riadiaci pracovníci
- 2 Akademické povolania
- 3 Technici a rovnocenné netechnické povolania
- 4 Administratívni pracovníci a príbuzné povolania
- 5 Povolania v službách a predavači
- 6 Odborní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove
- 7 Remeselnícke a príbuzné povolania
- 8 Obsluha zariadení a montážne povolania
- 9 Pomocné sily

¹⁴Biffi, Gurdun, Pfeffer, Thomas, Skrivanek, Isabella: Uznávanie zahraničných kvalifikácií a informálnych kompetencií v Rakúsku. Štúdia z poverenia Spolkového ministerstva vnútra. Rad písomností Migrácia a globalizácia, Krems (Vydanie Donau-Universität Krems), 2012

Profily podľa ISCO, ktoré sú významné pre tento projekt, sú popísané v ďalšom texte a treba ich chápať ako základ pre profily absolventov. Vyplýva to aj z publikácie Štatistického úradu Slovenskej republiky¹⁵, pri ktorej sa vychádza z toho, že kódy ISCO 08 dobre popisujú úlohy, ktoré majú plniť pracovníci v jednotlivých odvetviach. V nasledujúcej časti sú uvedené príklady vybraných povolání pre oblasti, ktoré sú relevantné pre projekt. Z týchto popisov vyplývajú požiadavky na absolventov v zmysle profilu, ktorý sa má dosiahnuť prostredníctvom vzdelania. Nasledujúce popisy boli prevzaté zo stránky www.jobtour.eu (projektu, ktorý vypracoval príslušné systematické porovnania):

Záhradník (ISCO 6113)

Záhradník je kvalifikovaný odborný pracovník schopný vykonávať základnú údržbu, nastavovanie a obsluhu strojov a zariadení používaných pri príprave pôdy, výsadbách, pestovaní, ošetrovaní a zbere záhradníckych plodín, množenie, výsadbu, ošetrovanie, hnojenie a ochranu pred škodlivými činiteľmi záhradníckych plodín pestovaných pod sklom, fóliou a vo voľnej pôde, sadové úpravy a ich údržbu, vykonávať práce pri pestovaní kvetov, okrasných a ovocných drevín, výsadbe, ošetrovaní, údržbe zelene, zhotovovaní viazacích výrobkov, realizácii parkových úprav, chovať včely rôznymi spôsobmi, vykonávať práce pri výrobe, získavaní a spracovaní včelích produktov. Záhradník pracuje v štátnych a súkromných záhradníckych podnikoch, v predajniach záhradníckeho charakteru, v zeleninárstve, v ovocinárstve a včelárstve, v kvetinárstve, v škôlkárstve, v oblasti sadovníckych parkových úprav, vo vinohradníckych a vinárskych firmách, je pripravený kvalifikovane vykonávať viazacie a aranžérske práce.

Vinohradník (ISCO 6112)

Vinohradník je kvalifikovaný pracovník pestujúci vinnú révu podľa technologických postupov a vykonávajúci podľa potreby ďalšie činnosti, ktoré s pestovaním révy priamo súvisia, napr. starostlivosť o vinohrad a výrobu vína. K jeho činnostiam patrí príprava pôdy na výsadbu vinnej révy, zakladanie nových výsadiieb vinnej révy, pestovanie rastlinného materiálu na rozmnožovanie révy, rez vinnej révy, starostlivosť o zdravotný stav vinnej révy v priebehu vegetácie a aplikácia hnojív, obsluha a údržba strojov a náradia, vykonávanie drobných opráv, sledovanie a kontrola zretia vínného a stolového hrozna, oberanie zrelého hrozna, príprava, spracovanie produktov a ich úprava na predaj, zhromažďovanie technických údajov o pracovných postupoch a výsledkoch produkcie.

Mechatronik (ISCO 7242/3315)

Povolanie mechatronik je spojením skúseností a znalostí v oblastiach elektrotechnických zariadení, elektroniky, mechaniky, hydrauliky, počítačov, elektrotechniky a mechanickej technológii.

¹⁵ „Notes on ISCO – 08“, Bratislava 2011.

K jeho pracovným činnostiam patrí vývoj, výroba, montáž, nastavenie, meranie, diagnostika a oprava prvkov, dielcov, uzlov, obvodov, strojov a systémov pre uvedenie mechatroniky do výroby.

Mechatronické systémy sú vytvorené pre činnosť s rôznymi zdrojmi energie a sú riadené numericky, väčšinou distribuovanými systémami. Špecializovaná kvalifikácia umožňuje mechatronikovi efektívne komunikovať a spolupracovať s odborníkmi v odbore mechaniky, elektrotechniky, elektroniky, automatizačnej techniky a v ostatných súvisiacich odboroch.

Elektromechanik (ISCO 7241)

Úlohou mechanika elektronických zariadení je zhotovovanie, montáže, nastavovanie, opravy, údržba a renovácia výrobkov pre zariadenia na báze elektroniky. Práca mechanika elektronických zariadení je zameraná predovšetkým na zariadenia; spotrebnej elektroniky (televízne a rádiové prijímače, magnetofóny, videomagnetofóny, hudobné automaty, hracie automaty); kancelárskej techniky (napr. kopírky, kalkulatory); automatizačnej techniky (napr. rôzne senzory, regulátory), oznamovacej a zabezpečovacej techniky (napr. bezpečnostné systémy, požiarne hlásiče, letiskové zabezpečovacie systémy); telekomunikácií (napr. registra telefónnej ústredne); vysielacej techniky (napr. zariadenia televízneho alebo rozhlasového štúdia, tmočnicke zariadenia); meracích, laboratórnych prístrojov (napr. voltmetre, potenciometre, osciloskopy, frekvenčné generátory, vlhkomery), zdravotníckych prístrojov (kardiostimulátory, elektrocardiografy, encefalografy); radiacích systémov (napr. programovateľné zariadenia na dávkovanie chemikálií, pre textilnú alebo papierenskú výrobu i pre obrábacie stroje); finálnych zostáv a systémov spotrebnej elektroniky, automatizačnej, organizačnej a výpočtovej techniky, oznamovacej a zabezpečovacej techniky, telekomunikácií, vysielacej techniky, meracích, laboratórnych a zdravotníckych prístrojov a ich zostáv, radiacích systémov a optoelektroniky.

Technik IT (ISCO 7242)

Technik IT je kvalifikovaný pracovník samostatne zabezpečujúci fungovanie ucelených častí hardvéru a ich inštaláciu, vrátane oživovania do prevádzkových podmienok. - Zabezpečenie bezporuchového chodu počítačových zariadení a optimalizovanie ich prevádzky podľa požiadaviek užívateľa, identifikovanie a opravovanie porúch hardvéru, identifikácia chýb softvéru a ich odstraňovanie, aplikovanie testovacích programov na zachytávanie chýb a ich odstraňovanie, odstraňovanie chýb a/alebo opätovná inštalácia softvérových aplikácií, modifikovanie existujúcich programov alebo vytváranie zvláštnych opravných programov na vyhľadávanie chybných údajov, údržba a dokumentácia softvéru, aplikovanie antivírusových programov a odstraňovanie počítačových vírusov, s využitím externých dodávateľov opravy počítačov a ich súčiastok, vyhlasovanie verejných súťaží pre subdodávateľské firmy, organizovanie konania verejných súťaží, vydávanie objednávok a zabezpečovanie obstarávania, dodávky a inštalácie zariadení, uvádzanie nových zariadení do prevádzky, poskytovanie poradenských služieb pre užívateľov hardvéru a softvéru.

Telekomunikačný technik (ISCO 3114)

Telekomunikační technici pôsobia v oblasti elektronického sprostredkovania a prenosu správ (telefonická, telegrafická, rozhlasová, televízna oblasť ako aj zariadenia na spracovanie údajov atď.). Pracujú na plánovaní a vývoji nových zariadení, programoch zapojenia ako aj automatických riadiacich a regulačných systémoch. Telekomunikační technici spolupracujú v podnikoch v rozhlasovej, televíznej a telekomunikačnej oblasti s kolegami z oblasti informačnej a telekomunikačnej techniky a majú priamy kontakt so svojimi objednávateľmi.

V podstate sa od absolventov príslušného odborného vzdelania medzinárodne očakávajú hore uvedené znalosti, kompetencie a zručnosti. Niektoré opatrenia a projekty majú ďalej za cieľ zlepšiť porovnateľnosť kompetencií, znalostí a zručností.

4.2 Opatrenia a projekty

Národný a európsky kvalifikačný rámec:

Európsky kvalifikačný rámec (EKR) je filtrom transparentnosti, porovnávania a prevodu a uľahčuje porovnanie národných a sektorových kvalifikácií so zameraním na výsledky učenia a má popisovať „úrovne“ (1-8, pričom 8 je najvyšší stupeň). Národný kvalifikačný rámec (NKR) je ušitý na mieru potrebám rakúskeho trhu práce.

Národný kvalifikačný rámec (NKR) plánuje zmenu zamerania učebných plánov od učebných obsahov (vstup) smerom k výsledkom učenia. Odporúčenie Európskej komisie pre definíciu „výsledku učenia“ znie nasledovne:

„výsledky učenia sú výpovede o tom, čo učiaci sa vie, rozumie a je schopnýrobiť potom, ako ukončil proces učenia. Definujú sa ako poznatky, zručnosti a kompetencie“.¹⁶

Koordináčnym pracoviskom pre NKR v Rakúsku je centrálné správne, koordináčne a informačné pracovisko Národného kvalifikačného rámca (NKR) v Rakúsku. Cieľom NKR je vytvoriť prevodný nástroj medzi rôznymi kvalifikačnými systémami a ich úrovňami pre všetky oblasti vzdelávania v Rakúsku. Evidencia a zaradenie kvalifikácií do ôsmich úrovní sa zameriava na výsledky učenia.

¹⁶BMUKK (Spolkové min. školstva, umenia a kultúry): Odborné školy v Rakúsku. Informačná brožúra sekcie odborného vzdelávania (odborné školstvo, vzdelávanie dospelých a šport na školách). Viedeň. 2011.

Na Slovensku vypracováva ŠIOV (Štátny inštitút odborného vzdelávania) v rámci veľkého projektu „Národnú sústavu kvalifikácií“, pri ktorej sa jedná okrem iného o zmeny v legislatíve, etablovanie spolupráce so sociálnymi partnermi a pozdvihnutie významu celoživotného vzdelávania na Slovensku. V tejto súvislosti sa pracuje na Národnom kvalifikačnom rámci resp. sa tento rámec prepracováva, pričom sa zohľadňujú formálne aj neformálne kvalifikácie.

Vocational Qualification Transfer System:

V rámci projektu EÚ Leonardo da Vinci „*Vocational Qualification Transfer System*“ (www.vocationalqualification.net) bola pilotnou oblasťou pre definíciu výsledkov učenia ako aj zaradenie ukončeného vzdelania v NKR oblasť elektrotechniky a elektroniky. Pri medzinárodných vypísaných pozíciách hlavne v technickej oblasti je často náročné zistiť, čo sa skrýva za ukončeným vzdelaním a aká úroveň výkonov je s tým spojená. V EKR vidia experti šancu na zlepšenie porovnateľnosti kvalifikácií, pričom orientácia na výsledky učenia je vítaná. Zameranie na popisy, vychádzajúce z výsledkov, má prispieť k tomu, aby bola porovnateľnosť kvalifikácií objektívnejšia.

Oblasť elektrotechniky zahŕňa široké spektrum oblastí činností, rozlišujeme v základe podniky, ktoré vykonávajú elektroinštaláciu, servis a údržbu a podniky elektrotechnického a elektronického priemyslu, kde sa vyrábajú elektrotechnické výrobky a ponúkajú sa systémové činnosti.

Síce neexistujú údaje o tom, aké činnosti presne vykonávajú absolventi po ukončení vzdelania, na základe čísiel o ukončenom vzdelaní však dokážeme zistiť, aké školské vzdelanie je v danej hospodárskej oblasti významnejšie v porovnaní s inými. Nepriamo by sa z toho dali odvodiť profily absolventov.¹⁷

ECVET:

Vzájomné uznávanie vzdelania je základným predpokladom na zvýšenie mobility v odbornom vzdelávaní na európskom trhu práce. Technická pracovná skupina má vypracovať „Európsky systém kreditov pre odborné vzdelávanie“ (ECVET¹⁸), ktorý sa podobá na systém ECTS¹⁹ v oblasti vysokých škôl a má zabezpečiť, aby boli rôzne systémy odborného vzdelávania transparentnejšie a prenosnejšie.

ECVET ponúka odborným školám a podnikom zabezpečujúcim odborné vzdelávanie „nástroje“, ktoré majú v tuzemsku uľahčiť plánovanie a realizáciu mobility a uznávanie poznatkov nadobudnutých v zahraničí. Pomocou ECVET sa má vzdelanie v zahraničí plynule začleniť do vzdelania v tuzemsku.

¹⁷ lbw: NKR v praxi. Na príklade elektrotechnického odvetvia. 2009.

¹⁸ „European Credit System for Vocational Education and Training“

¹⁹ „European Credit Transfer System“

Dôležitým projektom bol v tejto súvislosti VQTS – „Vocational Qualification Transfer System“. V oblasti mechatroniky (ďalej rozšírená na oblasti elektroniky a elektrotechniky) vypracovalo 37 inštitúcií z ôsmich krajín proces na prenos odborných kvalifikácií. Pritom bol vypracovaný aj tzv. „certifikát s profilom kompetencií“, ktorý má poskytovať informácie o vzdelaní vo všeobecnosti, hlavne ale o kompetenciách, ktoré boli nadobudnuté v rámci vzdelania alebo nad rámec vzdelania. Na určenie daných kvalifikácií treba stanoviť pre každú oblasť povolání oblasti kompetencií, ktoré sa zaznamenávajú ako „matica kompetencií“ vo forme tabuľky. Matica kompetencií je otvorená, keďže sa oblasti povolání priebežne menia na základe hospodárskych a sociálnych požiadaviek a teda aj oblasti kompetencií sa musia prispôbovať a rozširovať. Matica kompetencií sa upravuje buď na úrovni presahujúcej hranice danej krajiny alebo na národnej úrovni.

Kvalifikácie sa popisujú pri zohľadnení nasledujúcich troch znakov kontextu:

- predmet činnosti
- pracovné nástroje
- požiadavky na prácu

Oblasti kompetencií sa okrem toho merajú prostredníctvom kreditov, pričom počas trojročného vzdelávania treba dosiahnuť 180 a počas štvorročného 240 bodov. Za udeľovanie bodov je zodpovedná buď vzdelávacia inštitúcia alebo príslušné nadriadené pracovisko.²⁰

V projekte VQTS-PH išlo o to, aby sa inovatívny a systematický model VQTS preniesol na oblasť „verejného zdravotníctva“. Pritom sa sprehľadnili nadobudnuté odborné kvalifikácie resp. už vykonané pracovné kroky v rámci vzdelávania prostredníctvom popisu výsledkov učenia.

Dodatočne boli za získané poznatky a zručnosti udelené body ECVET (systém kreditov pre odborné vzdelávanie).

Týmto kvantitatívnym hodnotením výsledkov učenia bolo exemplárne znázornené, ako sa dajú započítavať (čiastkové) kvalifikácie v inej krajine.²¹

Existuje teda stratégia na to, aby sa dalo porovnať ukončené vzdelanie a informálne kvalifikácie v medzinárodnom meradle, aby sa zvýšila mobilita pracovníkov a vytvorili sa pružnejšie trhy práce. Autor Zürcher je dokonca toho názoru, že pomocou zavedených iniciatív určitým spôsobom „začalo svitať na lepšie časy“ informálnemu učeniu v Rakúsku.²²

Ešte je však málo informácií o implementácii opatrení, o ďalších krokoch a predbežných výsledkoch.

²⁰Archan Sabine: VQTS – Vocational Qualifikation Transfer System. IbW. 2006.

²¹<http://www.ibw.at/de/europaeische-projekte/eu-projekte/7-foerderung-der-transparenz-von-lernleistungen/eu24/P355-vqts-ph>

²²Biffi, Gurdun, Pfeffer, Thomas, Skrivaneck, Isabella: Uznávanie zahraničných kvalifikácií a informálnych kompetencií v Rakúsku. Štúdia z poverenia Spolkového ministerstva vnútra. Rad písomností Migrácia a globalizácia, Krems (Vydanie Donau-Universität Krems), 2012

Rakúska kultúra vzdelávania a hospodárstva je ešte stále veľmi zameraná na školské vzdelávanie, ktoré sa považuje za doklad o schopnostiach a kompetenciách.

4.3 Výsledky rozhovorov s expertmi

Nasledujúci popis rozhovorov s expertmi na tému profilov absolventov poskytuje prehľad o očakávaniach ohľadom kvalifikácií resp. určitých zručností vo fáze nástupu do výkonu povolania. Okrem toho zaujímame stanovisko k regionálnym a školským špecifickým danostiam.

Rakúsko

Relatívne jasné je na základe rozhovorov s expertmi, že (zo strany podnikov) sa očakáva, že absolventi prídu už „hotoví“ („jobfit“) do podniku, a že nie je čas na zaškolenie v podniku. Chyby, z ktorých sa možno poučiť, sa môžu vyskytovať v procese vzdelávania, nie však neskôr.

Očakáva sa, že na základe nových učebných osnov (od 2016) budú jasnejšie aj profily absolventov v zmysle vzdelávania, ktoré sa zameriava na kompetencie.

Experti uviedli, že absolventi odborných škôl z vidieka majú spravidla viac odborných poznatkov resp. zručností ako absolventi z Viedne.

Vyššia odborná škola vinárska a ovocinárska, ktorá je vzorová nielen v Rakúsku, je dobrým príkladom absolventov s veľmi markantným profesijným profilom.

Ohľadom formálnej úrovne vzdelávania poukazujeme na učebné osnovy jednotlivých spolkových krajín resp. rozdelenie učebného materiálu ako aj na to, že sa vypracovávajú nové učebné osnovy, od ktorých sa očakávajú určité zmeny, hlavne s ohľadom na narastajúci význam zamerania na kompetencie vo vzdelávaní (EKR/ECVET). Skutočné poznatky žiakov po dvoch, troch rokoch majú byť lepšie hmatateľné.

Mnohí uční majú podľa názoru expertov problémy v základných kompetenciách čítania a písania, ktoré by však mali byť základným predpokladom.

V oblasti vinárstva a ovocinárstva je angličtina medzičasom nevyhnutná a španielčina na základe vinárskeho trhu v Južnej Amerike je druhým najdôležitejším cudzím jazykom a intenzívne podnikateľské vzdelávanie (s maturitou a učebným materiálom z prírodných vied vo všeobecnosti, ovocinárstva a vinárstva, hospodárskej náuky (podnikové hospodárstvo, marketing, tréningové firmy), dobre pripravuje na trh práce, pričom stáže v zahraničí počas alebo po vzdelaní majú osobitný význam.

Praktické skúsenosti sú pri odbornom vzdelávaní prirodzene nevyhnutné, ide tu ako v autoškole o získanie skúseností.

S ohľadom na dôležité neformálne schopnosti a zručnosti resp. znalosti (mäkké zručnosti), sa odvolávajú partneri v rozhovoroch hlavne na nasledujúce oblasti (ktoré sa sčasti zohľadňujú aj v riadnom vyučovaní):

- vystupovanie, správanie, vyjadrovanie;
- sociálne kompetencie, kontakt s inými;
- manažment konfliktov
- presnosť, pravidelnosť;
- komunikácia, prezentácia, kontakt so zákazníkmi;
- vlastná zodpovednosť
- tímovosť

Slovensko:

Ohľadom oblasti IT sa na základe doterajšieho nedostatočného vzdelávacieho programu uvádza skôr nejasný profil absolventov, aj v oblasti elektroniky to treba skonštatovať podľa odhadu expertov.

Čo sa týka profilov absolventov, uvádzali aj slovenskí experti hlavne to, že absolventi by mali byť odborne vysoko kvalifikovaní a po krátkom zapracovaní pripravení na prácu (hlavne aj kvôli dobrovoľnej praxi počas vzdelávania – podľa možnosti by mala byť prax čo najdlhšia) a mali by byť pripravení na celoživotné vzdelávanie (napr. prispôsobenie sa novým, hlavne technickým trendom, ktoré prebiehajú stále razantnejšie) a na častejšiu zmenu pracovného miesta. Samostatná práca bude neustále dôležitejšia.

Celkovo sa stále viac uvádzajú mäkké zručnosti pri profile absolventov. Ukazuje sa to aj na základe výsledkov z komplexov otázok „formálne“ a „neformálne vzdelávanie“, ktoré teraz na záver zhrnieme (podľa krajín):

V rámci rozhovorov s expertmi sa ohľadom formálneho vzdelávania poukazuje na jednej strane opäť na riadne vyučovanie resp. učebné osnovy (všeobecno-vzdelávacie a odborné predmety, technické know-how), na druhej strane sa osobitne vyzdvihuje význam odbornej praxe v súkromných podnikoch (aj v rámci práce počas prázdnin) a voliteľných cvičení a kurzov (napr. Projekt „IT EXPERIENCE“ programovanie, certifikát ECDL,...) alebo súťaží a dôležitosť exkurzií a znalostí cudzích jazykov (angličtina/nemčina).

Najdôležitejšími neformálnymi schopnosťami a znalosťami resp. mäkkými zručnosťami sú podľa slovenských expertov (v porovnaní s Rakúskom ich je oveľa viac) tieto:

- komunikácia
- budovanie a udržiavanie vzťahov
- rozpoznanie potrieb iných
- riešenie konfliktov
- spoľahlivosť
- prejavovanie iniciatívy
- flexibilita
- spolupráca
- autonómia/sebaorganizácia/sebamanažment/samostatnosť
- kreatívne a kritické myslenie
- analytické schopnosti/schopnosť riešiť problémy
- zameranie na prax
- inovácia
- kontakt so zákazníkmi
- ochota učiť sa
- spolupráca v tíme

Nezáväzné cvičenia a kurzy ako aj osobné záujmy (hobby) pomáhajú pri vývoji mäkkých zručností, napr. fotografovanie, čítanie, literatúra, žurnalistika, obchodná etika, ako aj angažovanosť v športových zväzoch (basketbal, volejbal, stolný tenis, fitnes,...).

Osobitne pre oblasti ovocinárstva a vinárstva ako aj záhradníctva sa hovorilo aj o profesijných kluboch, pri ktorých majú napr. témy ako aranžovanie kvetov, otázky ekológie, víno a jedlo, súťaže (rezanie vínnej révy) význam. Vyzdvihuje sa aj spolupráca s asociáciou pre vinárstvo ako aj založenie „študentskej firmy“.

Niektorí experti uvádzajú, že mnohé firmy majú problémy s mäkkými zručnosťami: absolventi sú síce odborne dobre pripravení a flexibilní, prejavujú však nízku motiváciu a ochotu rozvíjať sa.

Sčasti to spočíva v tom, že žiaci si príp. odbor nevybrali sami resp. z vlastného záujmu, a že často im učitelia nejdú príkladom.

5. Súhrn, pri ktorom sa porovnávajú krajiny

Na záver porovnávame najdôležitejšie výsledky z krajín, ktoré tvoria základ pre neskoršie odporúčané opatrenia.

V Rakúsku predstavuje miera zamestnanosti 15-24-ročných s ukončeným vzdelaním na úrovni ISCED 3-4 70%. Táto hodnota značne prevyšuje priemer 27 krajín EÚ vo výške 44% a možno ju považovať za výsledok úspešného odborného vzdelávania, pričom hlavne duálny systém zohráva dôležitú úlohu pri vzdelávaní kvalifikovaných odborných pracovníkov. Čo sa týka odborných škôl, existujúce programy a kurikulá v Rakúsku sa priebežne rozpracúvajú, aby boli žiaci dobre pripravení na hospodárstvo a trh práce. Dôležitými aktérmi v tomto procese sú sociálni partneri.

Na Slovensku prebieha odborné vzdelávanie výlučne na školách a v porovnaní s Rakúskom je málo prepojené s praxou. Odborné vzdelávanie, tak ako ho poznáme v Rakúsku, na Slovensku neexistuje. Investície do vzdelávacieho sektora sú veľmi nízke a neexistujú vedomosti o budúcich kvalifikačných požiadavkách alebo štúdie o vývoji trhu práce. Slovenský vzdelávací systém si vyžaduje teda zabezpečenie kvality pri ukončení vzdelávania, zlepšenie učebného prostredia a okrem toho musia byť prispôsobené učebné osnovy regionálnym potrebám trhu práce, aby sa pripravovali kvalifikované pracovné sily, ktoré zodpovedajú aj medzinárodným požiadavkám trhu práce.

V Rakúsku už existujú nástroje a procesy na analýzu kvalifikačných požiadaviek. Zväčša ich podporujú Služby zamestnanosti (AMS) a zahŕňajú napríklad štúdie o potrebách kvalifikácií, výskumnú sieť, ktorá slúži na výmenu pre výskumné inštitúcie, pričom sa tu vypracúvajú aj kvalifikačné prognózy a AMS Standing Committee, v rámci ktorého sa vypracúvajú programy, ktoré sa týkajú vývoja zamestnanosti a kvalifikácií.

Obľúbenosť jednotlivých oblastí vzdelávania sa dá zistiť podľa počtu žiakov a absolventov. Podľa expertov sú oblasti elektrotechniky a mechatroniky relatívne stabilné v Rakúsku i na Slovensku. Vo všeobecnosti sa očakáva pokles počtu žiakov a absolventov, čo je podmienené hlavne demografickými zmenami, v Rakúsku ale navyše menšou ochotou veľkých podnikov prijímať učňov. Okrem toho je duálny systém výučby ohrozený trendom všeobecného vzdelávania v priebehu „Bolonského procesu“. Čo sa týka oblastí záhradníctva a kvetinárstva, v Rakúsku je kvetinárstvo stále menej atraktívne, zatiaľ čo záhradníctvo skôr získava na atraktivite, avšak nie oblasť „poľnohospodárskych záhradníkov“, táto oblasť je osobitne nepríťažlivá a vyhliadky na zamestnanie sú veľmi zlé.

Na Slovensku je záujem o vzdelanie v oblasti záhradníctva a kvetinárstva nízky, čo možno súvisí s poklesom poľnohospodárskej výroby. Okrem toho je v tejto oblasti vzdelávania veľa „drop-outs“.

Zatiaľ čo v Rakúsku – hlavne u ľudí z vinárskych oblastí s vlastným podnikom - existuje veľký záujem o vzdelanie v oblasti vinárstva a ovocinárstva, klesá počet žiakov a absolventov z tejto oblasti na Slovensku, pričom táto okolnosť tiež súvisí s demografickými zmenami. Čo sa týka potrieb trhu práce a trendov v zamestnávaní, existuje v Rakúsku a na Slovensku niekoľko paralel, ale i rozdielov. Elektrotechnika a elektronika sa v Rakúsku a na Slovensku považujú za odvetvia s najväčším nárastom, pričom Rakúsko je známe v medzinárodnej konkurencii výrobou čipov a integrovaných spínacích obvodov, na Slovensku je ťažisko vo výrobe zábavnej elektroniky.

Zatiaľ čo v Rakúsku v roku 2013 klesol počet voľných miest pre kovospracujúce a elektrotechnické povolania a zároveň stúpol počet nezamestnaných v tejto oblasti, vládne v tejto oblasti na Slovensku nedostatok odborníkov, lebo strojárstvo prekvitá, avšak na základe demografických zmien je príliš málo absolventov s príslušným vzdelaním.

Aj informačná a telekomunikačná technika sú narastajúcimi odvetviami na Slovensku, dobré vyhliadky na trhu práce majú odborníci (IT) a technici, ale aj mechatronici. V Rakúsku hovorí minimálne počet voľných miest v oblasti spracovania údajov v prospech nárastu v tomto odvetví. Vo Viedni stúpol v informačných technológiách z roku 2012 na rok 2013 počet voľných miest o asi 27%.

V oblasti poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva zaznamenali Služby zamestnanosti (AMS) v Rakúsku značný pokles počtu voľných miest, existuje niekoľko povolaní, ako napr. „úprava záhrad a zelených plôch“, „záhradník“ alebo „poľnohospodársky poradca“, ktoré majú stabilné alebo dobré vyhliadky na zamestnanie. V zásade je v poľnohospodárstve a záhradníctve v Rakúsku trend odbornej kvalifikácie. Na Slovensku je situácia uchádzačov z oblasti poľnohospodárstva a lesníctva napätá, profesionálni záhradníci však patria k najžiadanejším povolaniam. Hlavné potreba kvetinárov tu nie je pokrytá.

Vo vinárstve a ovocinárstve zaujíma Rakúsko silnú pozíciu, vsádza sa na kvalitu a Rakúsko chce odolávať medzinárodnej konkurencii a zabezpečiť zamestnanosť. Hlavné vinohradníctvo prekvitá v Rakúsku a je viac miest ako absolventov. Na Slovensku je tu ešte čo doháňať, ale očakáva sa, že vinárstvo získa na význame.

Ohľadom kvalifikácií zohrávajú vo všetkých oblastiach dôležitú úlohu fundované odborné vedomosti. Dodatočné kvalifikácie ako napr. schopnosť komunikácie, znalosti z marketingu a projektového manažmentu a znalosti angličtiny získavajú stále viac na význame. V odvetví IT je nevyhnutné neustále ďalšie vzdelávanie v zmysle rýchleho technického pokroku.

Uznávanie ukončeného vzdelania je medzi Rakúskom a Slovenskom upravené v dohovore a prebieha automaticky.

Ani uznávanie odborných kvalifikácií nie je problematické v oblastiach, ktoré sú relevantné projekt, v Rakúsku a na Slovensku. V praxi nemajú rakúski zamestnanci záujem o prácu na Slovensku z dôvodu rozdielov v mzdách.

Absolventi majú z pohľadu zamestnávateľov v Rakúsku i na Slovensku nastupovať do zamestnania už „hotoví“. Vzorom markantného profesijného profilu je Vyššia spolková odborná škola vinárska a ovocinárska v Klosterneuburgu. V ostatných oblastiach sa očakávajú jasnejšie zadané profily absolventov v dôsledku očakávaných zmien učebných osnov, v ktorých sa majú dostať do popredia výsledky učenia namiesto učebných obsahov v zmysle EKR.

6. Odporúčané opatrenia

Všeobecne treba podotknúť, že na základe nejednotných vzdelávacích systémov a regionálnych rozdielov na trhu práce je náročné odporučiť pre Rakúsko a Slovensko opatrenia, ktoré by boli rovnako zmysluplné pre obe krajiny. Najprv treba zabezpečiť, aby bolo vzdelávanie v Rakúsku a na Slovensku resp. aj v celej Európe, prehľadné a porovnateľné. Východiská už existujú napríklad v Národnom a Európskom kvalifikačnom rámci alebo ECVET. Tieto iniciatívy treba rozpracovať a inštitucionalizovať – je to proces, ktorý je skôr zdĺhavý a zdá sa, že ešte nie je dosť prehľadný.

Takisto treba na Slovensku vytvoriť základ na meranie a analýzu kvalifikačných požiadaviek. Nástroj ako napr. barometer kvalifikácií by mohol na Slovensku viesť k tomu, aby sa učebné osnovy dali prispôsobiť reálnym požiadavkám trhu práce, pričom tu je podstatná určite aj účasť podnikov a sociálnych partnerov. Prirodzene musia byť v ústredí fundované odborné poznatky pri prispôsobovaní učebných osnov, avšak treba dbať aj na posilnenie mäkkých zručností a určitých osobnostných znakov. Iba tak možno vytvoriť jasný profil absolventov.

V každej oblasti sa požadujú iné schopnosti, k základným schopnostiam v každom povolání však patrí samostatná práca, schopnosť komunikácie, spoľahlivosť a v neposlednom rade dobré správanie.

Okrem toho treba podporovať zameranie na výsledky učenia a treba vytvoriť nástroj na klasifikáciu schopností, ktoré sa nenadobúdajú v rámci vzdelávania.

Vychádzajúc zo skutočnosti, že praktické skúsenosti a zameranie na prax považujú slovenskí experti za šancu pri hľadaní práce, stálo by za zváženie zavedenie duálneho systému odborného vzdelávania alebo intenzívnejšia integrácia povinných praxí do vyučovania na odborných školách resp. predĺženie praxe.

Ak budú vzdelávacie systémy, ktoré sú špecifické pre jednotlivé krajiny, prehľadné, možno v ďalšom kroku vypracovať nadstavbové odbory, ktoré pripraví odborných pracovníkov zo zahraničia na regionálne osobitosti cieľovej krajiny. Podstatne by to prispelo k efektívnejšiemu využívaniu odborných pracovníkov a k vyššej mobilite.

7. Príloha

Partneri v rozhovoroch v Rakúsku:

- Odborná škola pre elektrotechniku a mechatroniku
- Odborná škola pre strojárstvo, výrobnú techniku a elektroniku
- Odborná škola pre záhradníctvo a kvetinárstvo
- Vyššia odborná škola pre vinárstvo a ovocinárstvo (Klosterneuburg)
- Cech elektrotechniky (WKW)
- Expertka na vzdelávanie ibw
- Konateľ vinárskeho podniku (Cobenzl)

Partneri v rozhovoroch na Slovensku:

- Stredná priemyselná škola elektrotechnická (Bratislava-Dúbravka)
- Stredná priemyselná škola elektrotechnická (Bratislava)
- Stredná odborná škola informačných technológií (Bratislava)
- Stredná odborná škola vinársko-ovocinárska (Modra)
- Stredná odborná škola záhradnícka (Malinovo)
- Zväz výrobcov vína
- Zväz elektropriemyslu
- Zamestnávateľ absolventov elektrotechnických škôl
- Energetická spoločnosť, personálne oddelenie

Táto publikácia je k dispozícii aj v nemeckom jazyku.
Diese Publikation ist auch in deutscher Sprache erhältlich.

IMPRESSUM

Obsah, texty, tabuľky a grafika (v nemeckom jazyku):
Paul Lazarsfeld Gesellschaft für Sozialforschung (PLG)
Maria Theresienstraße 9/5a, 1090 Viedeň

Tlač:
Viacdruck, 1090 Wien

Viedeň, november 2014

Chyby v preklade vyhradené!
Poznámka: označenia v množnom čísle zahŕňajú mužský aj ženský rod.